

Сич В. А., д. геогр.н., професор,
Яворська В. В., д. геогр.н., професор,

Коломієць К. В., к. геогр.н., доцент
*кафедра економічної та соціальної географії і туризму,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Геолого-географічний факультет,
65015, м. Одеса, Україна
e-mail: vitsych@onu.edu.ua*

СЕРЕДОВИЩНИЙ ПІДХІД — НОВИЙ НАПРЯМ ХАРАКТЕРИСТИКИ І ОЦІНКИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Оцінки рекреаційних умов і ресурсів — один з головних аспектів сучасної рекреаційної географії та туризмознавства. Огляд розробок цього напрямку [1, 3, 6] засвідчує його різноплановість та складність. По-перше, розрізняють інтегровані підходи, за якими визначають загальну цінність рекреаційних умов і ресурсів, і такий напрям розробники термінують рекреаційно-туристичним потенціалом (РТП). По-друге, дослідники обґрунтовують різноманітні складові оцінки РТП — компонентні, функціональні. Компонентні оцінки характеризують внесок окремих компонентів — природних, історико-культурних, соціально-економічних, у формування загального РТП. Функціональні оцінки РТП показують його можливості щодо різних видів і форм рекреаційно-туристичної діяльності (РТД) — туризм, курортне господарство, масова неорганізована рекреація, побутова рекреація [4]. Таким чином, окреслені два головних напрями оцінювання РТП — компонентний і функціональний, які користуються і загальними (інтегральними), і диференційованими (компонентними, галузевими) оцінками рекреаційних умов і ресурсів. Поряд з зазначеними традиційними підходами необхідно акцентувати ще один напрям оцінки РТП. У практичних розробках рекреаційно-туристичного потенціалу як правило характеризують не всю сукупність умов і ресурсів, що визначають його теоретичні обсяги, а конкретну — характерну для даного об'єкту РТД та найбільш поширених видів і форм відпочинку та оздоровлення рекреантів і туристів. Йдеться про типові поєднання компонентів

РТП, властивих даному об'єкту чи території, а також про характерні комбінації та комплекси РТД, що їх забезпечують наявні ресурси. Спеціалізованого (фахового) терміну для такого напрямку ще нема. Серед методологічних розробок даної роботи згадаємо концепцію рекреаційних кластерів [7], за якою характерні поєднання рекреаційних умов і ресурсів та видів і форм РТД представлені як об'єкти систематики РТП і терміновані як рекреаційні кластери. Дослідники розглядають типові і характерні поєднання (комплекси) рекреаційних умов і рекреаційних ресурсів. Попередньо поряд з диференційованим та інтегральним підходами до оцінки РТП будемо виділяти також і інтегративний підхід, за яким розглядають характерні і типові комбінації рекреаційних умов і ресурсів

Ще одне методологічне положення — об'єкти оцінки РТП. Наявні теоретичні розробки і прикладні оцінки рекреаційних умов і ресурсів орієнтовані на встановлення РТП для окремих об'єктів рекреації і туризму або ж для певних територіальних (акваторіальних) одиниць — політико-адміністративних, природно-географічних, історико-географічних, соціально-економічних. Наведемо приклади найменування таких розробок: оцінка РТП як сукупності всіх рекреаційних умов і ресурсів Вінницького регіону; оцінка рекреаційних умов і ресурсів міста Ізмаїл; оцінка рекреаційних умов і ресурсів курорту Куяльник; оцінка рекреаційного середовища Кінбурнської коси і т.д. В усіх наведених прикладах об'єкти оцінки РТП різні. Постає проблема позначення загального об'єкту оцінки спеціальним фаховим терміном — проблема термінування об'єкту оцінки РТП. У наших розробках [2, 4, 5] об'єкт оцінки названо рекреаційним середовищем. Введення такого терміну впорядкує подальше розроблення проблеми РТП за співвідношенням об'єкту і предмету оцінки. Предметні аспекти оцінки РТП достатньо визначені та терміновані: рекреаційно-ресурсна оцінка джерела мінеральної води; оцінка грязьових ресурсів; ресурсний потенціал пляжної зони та ін. Разом з тим загальноприйнятого терміну для позначення об'єкту оцінки практично немає: оцінюють сукупність рекреаційних умов і рекреаційних ресурсів. Пропонується визначення об'єкту оцінки

як рекреаційного середовища. Загальна понятійно-термінологічна ординація зазначених напрямів і оцінок показана на рис. 1.

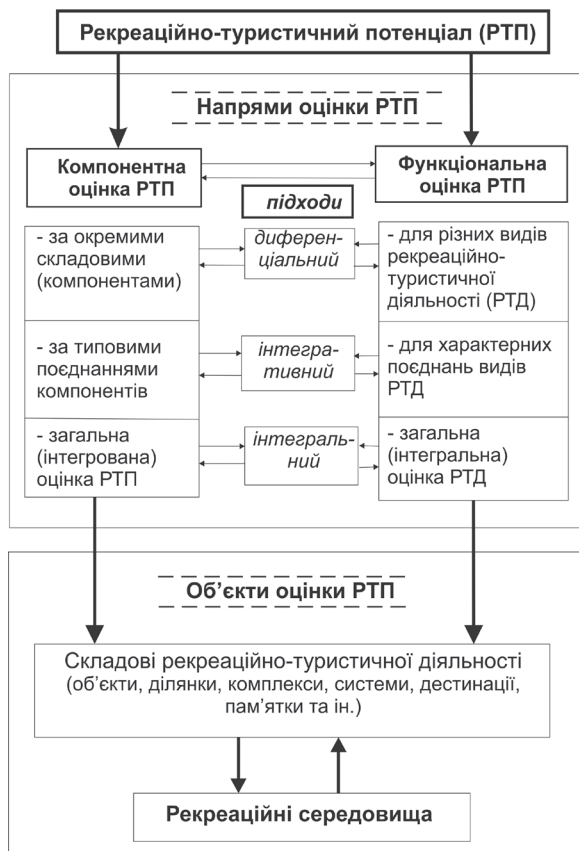

Рис. 1. Методологічна схема оцінки РТП

Головними напрямками оцінки РТП є компонентна та функціональна оцінки умов і ресурсів РТД. Компонентні оцінки РТП характеризують участь у формуванні ресурсного потенціалу окремих компонентів рекреаційного середовища — природно-географічних, історико-культурних, соціально-економічних. За повнотою охоплення складових вони можуть бути: 1) диференціальними: оцінюються окремі компонентні характеристики і показники; 2) інтегративними:

оцінки розробляють для типових і характерних поєднань і комбінацій вихідних компонентних показників; 3) інтегральними: оцінці підлягає загальний РТП.

Подібну систематику мають і функціональні оцінки РТП, які також можуть бути: 1) диференціальними, якщо показники оцінки РТП визначають для окремих видів і форм РТД; 2) інтегративними, якщо оцінці підлягають характерні і типові поєднання видів і форм РТД; 3) інтегральними — оцінці підлягає повний перелік видів і форм РТД, властивих даному об'єкту РТД.

Напрями оцінювання РТП систематизовані також і по відношенню до об'єктів РТД. Узагальнено розрізняють два підходи: за першим оцінюють РТП окремих складових РТД — об'єктів, територіальних одиниць (таксонів), комплексів і систем РТД; за другим — визначають загальні оцінки РТП для всієї сукупності об'єктів РТД, що являє собою предмет дослідження. Такі сукупності об'єктів рекреації та туризму ми термінуємо як рекреаційні середовища. Концепція рекреаційних середовищ як пошуковий напрям систематизації та оцінки РТП докладно буде розглядатися далі.

Необхідно зауважити, що у багатьох прикладних розробках поряд з двома зазначеними підходами — оцінкою окремих складових об'єктів та визначенням загального РТП для всієї множини об'єктів РТД, розглядають різноманітні поєднання і комплекси видів і форм РТД, для яких обчислюють відповідні характеристики та оцінки їх ресурсних потенціалів. Цей напрям систематики і оцінки РТП на відміну від класичних ієрархічних підходів, ми термінували як мережеву класифікацію. В оцінці рекреаційних умов і рекреаційних ресурсів традиційно позначені два рівні — диференційний, за яким оцінюють окремі складові РТП, та інтегральний, орієнтований на визначення загального ресурсного потенціалу. Зауважимо відразу, що у практичних розробках вочевидь переважає диференційний підхід, за яким оцінці підлягають окремі компоненти — природні, культурно-історичні, соціально-економічні, що формують загальний РТП. Інтегральні оцінки РТП на даний час зберігають переважно пошуковий характер: дослідники обговорюють теоретико-методологічні принципи таких оцінок та можливості їх методичних реалізацій.

Досвід досліджень рекреаційно-туристичних потенціалів показує, що перехід від окремих компонентних і функціональних оцінок рекреаційних умов і ресурсів до інтегрального виразу РТП, як правило, поступальний і багаторівневий. Вихідні оцінки окремих складових РТП проходять кількаразове групування, узагальнення та інтегрування. У математичних обчисленнях це так звані ітерації — послідовне наближення до загального (інтегрального) показника. Процедура оцінювання РТП за таким підходом, що орієнтований на послідовне зростання рівня узагальнення (інтегрування) його складових оцінок, будемо називати ітераційною або методом оцінних ітерацій.

Таким чином, між індивідуальними (компонентними) оцінками рекреаційних умов і ресурсів та їх інтегральним представленням завжди наявні перехідні рівні групування та узагальнення характеристик і показників РТП, які ми називаємо проміжними або інтегративними оцінками. Ще раз підкреслимо, що інтегративні (проміжні) оцінки РТП являють собою переходи від окремих по-компонентних характеристик і показників до інтегральних оцінок.

Список цитованої літератури: [1] Аналіз та оцінка потенціалу туристських територій: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.М. Сердюк, В.М. Зайцева, В.І. Пономаренко, Т.С. Кукліна. — Запоріжжя: ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2013. — 336 с. [2] Геопросторова цілісність земної оболонки: методологія дослідження. Навчальний посібник. / О.Г. Топчієв, К.В. Коломієць, В.А. Сич, В.В. Яворська. — Одеса. ОНУ імені І.І. Мечникова. — 2023. — 304 с. [3] Оцінка туристично — рекреаційного потенціалу регіону: монографія / Герасименко В.Г., Бедрадіна Г.К., Галасюк С.С. та ін. — Одеса: ОНЕУ. — 2016. — 262 с. [4] Топчієв О.Г., Яворська В.В., Сич В.А., Коломієць К.В. Рекреаційно-туристичний потенціал: напрями систематики і кваліметричної оцінки. Навчальний посібник; Одес. нац. ун-т імені І.І. Мечникова. — Одеса: Бондаренко М.О., 2022. — 280 с. [5] Топчієв О.Г., Сич В.А., Яворська В.В. Концепція рекреаційного середовища регіону та її понятійно-термінологічне структурування // Вісник Одеського національного університету. Серія Географічні та геологічні науки. — Одеса, 2020. — Том 25. Вип. 1 (36). — С. 157–173. [6] Черчик Л., Коленда Н. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка: [монографія] — Луцьк: ЛНТУ, 2008. — 224 с. [7] Topchiyiv O.G., Sych V.A., Yavorska V.V., Kolomiyets K.V., Hevko I.V., Murkalov O.B., Smochko N.M. Methodological scheme of qualimetric assessment of recreational clusters // Journal of Geology Geography and Geoecology, 2022. Том 31(4). С. 749–760.